Arkitekttanker om alteret.

Af Johannes Exner.

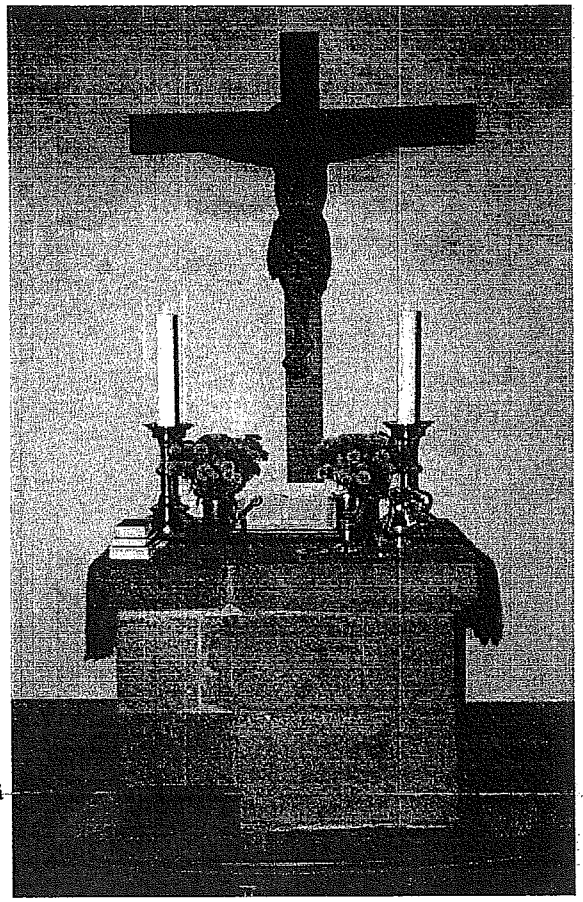

Alteret i Tilsted kirke, Thisted Provsti

I vore kirker skal der være et alter - men der er ingen nærmere bestemmelser om, hvordan det skal se ud. Det er oftest overladt til arkitekten, om det skal være et alter formet som en kasse, en sluttet blok, der signalerer offersted, sarkofag, eller om det skal være et alter formet som et bord med plade og ben, der refererer til måltid og fællesskab, den hellige nadver. I vore kirker træffer vi begge typer og finder mange variationer imellem dem.

Altre har eksisteret igennem flere tusind år, og er kendt i mange østlige og vestlige religioner. Bortset fra kristendommen, har disse religioner det til fælles, at deres altre er offeraltre, hvor mennesket frembringer ofre til en gud eller et helligt væsen for at opnå kontakt og gunst. Eksempler på offeraltre kender vi fra israelitterne i Det Gamle Testamente og fra hellinistiske og romerske kejser- og mysteriekulter. Derimod bliver alteret specielt hos de kristne opfattet som et nadverbord til fællesmåltid.

En særlig konkret sammenblanding af både offer og måltid er konstateret på Balkan, hvor man på kirkegårdene har holdt kultiske mindemåltider på gravene og samtidig ofret mad til den afdøde gennem et hul i kistens låg.

Det er således ikke mærkeligt, at vi fra oldkirken til vor egen tid konstaterer at altrene er forskelligt udformede. Fra den tidlige middelalder kender vi alteret som et stenbord med fire ben (Tømmerby Kirke), som i den katolske periode efterhånden udvikles til sarkofagaltre til dyrkelse af helgener og relikvier. Senere kommer store altertavler og udsmykninger til, som placeres på selve alteret, hvis frie form herved sløres og mere fremtræder som en bærende underdel for en flot udsmykning.

Med reformationen og Luthers søgen tilbage til kristendommens evangeliske indhold og sandhed genindfører protestanterne nadverbordet og fællesmåltidet. Men i Danmark opretholdes i de fleste kirker fortsat alteret i kombination med en tavle, som dog i stedet for billeder nu påmales en evangelisk tekst. Den erstattes senere af et malet eller udskåret billede af den første nadver med Jesus og hans disciple forsamlede omkring et bord. Hermed er der lukket op også for anden billedkunst med andre motiver. I dag er motivvalget ikke brugsbetonet som tidligere, men på godt og ondt helt efter kunstnerens hoved.

Den uklare blanding af offer (alter) og nadver(bord), som er vanskelig at udtrykke både teologisk og arkitektonisk, fortsætter langt op i 1900-tallet. Et langt skridt på vej til afklaring indtraf dog efter anden verdenskrig i forbindelse med det store genopbygningsarbejde i Europa, og gjaldt også kirker.

Krigens forløb og rædsler gav anledning til alvorlig eftertanke. Man oplevede det utrolige at se katolske og protestantiske præster og arkitekter i fællesskab udarbejde og udgive en meget kompetent bog om kirkebyggeri, "Kirchen" 1958, hvori både katolske og protestantiske moderne kirker behandles, inspirerende hinanden både udfra fælles historiske kilder og fra deres konfessionelle særpræg.

Det resulterede i at man i de gamle store kirker placerer et supplerende nyt enkelt, klart formet alterbord længere nede i kirken på overgangen mellem skib og kor nær menigheden. Nye kirker bygges ikke som lange rektangulære rum, men formes over centralrum med god kontakt mellem præster og menighed, som samles i fællesskab omkring alter, font og prædikestol, hvor alteret er klart og fritstående. I overensstemmelse hermed står præsten under altertjenesten bag alteret med front mod menigheden. Det virkelig interessante, er at det var den katolske kirke ~~med pave Johannes den trettende~~ der var initiativtager til disse fornyelser.

Desværre synes disse tiltag i dag ~~ukendt~~. Man sporer i stedet en højredrejning, der går i modsat retning, baseret på den vestlige verdens "glathed": materialisme, hastværk, utålmodighed, åndelig fattigdom og manglende trang til fordybelse. Opstår der et åndeligt behov hos det enkelte menneske, viser det sig i en ukritisk trang til religiøse oplevelser og mysticisme.

I nogle kredse spores en særlig interesse for dramatisk, sværmerisk kunst og storladne interiører, hvor det evangelisk-lutherske fællesskab svækkes i langstrakte "hierakiske" rumformer, med alteret placeret langt fra menigheden, enkelte steder udført som en indmuret pyntehylde på væggen. Er det lutherske nadverbord ved at forsvinde?

Det kan for arkitekter være svært at tegne det rigtige alter, men eftersom den danske kirke i grundloven er defineret som den "Luthersk Evangeliske Folkekirke" kunne det måske være nyttigt at tænke lidt nøjere over hvad ordene "evangelisk", "luthersk" og "folke.." betyder - ikke mindst i forbindelse med alterets funktion, form, placering og arkitektoniske omgivelser.

Løve eller enhjørning - Skallerup kirke på Mors?

Morsø provstis bygningssagkyndige arkitekt Povl Reintoft fortæller denne lille beretning om en løve på Skallerup kirkes mur, som slet ikke er en løve men en enhjørning.

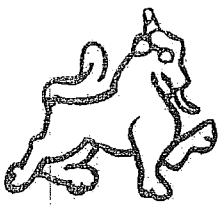

Som ung og kirkeinteresseret var jeg engang på cykeltur på Mors.

Jeg opsøgte Skallerup kirke for at bese den flotte løve, som jeg havde læst om i bøger.

Jeg traf graveren og vi snakkede om de romanske kirkers fantastiske stenbilleder. Jeg fortalte ham, at jeg lige havde læst en spændende artikel om den farveudsmykning mange af disse stenbilleder havde haft i middelalderen.

Jeg kom tilbage til Skallerup kirke den næste sommer. Løven var nu malet smukt og sirligt i de udhuggede konturlinier med sort cykellak. Flot var den.

Men jeg så noget som hverken jeg eller de, som havde beskrevet løven i de gængse værker om landets kirker havde set. Løven havde fået et snoet enhjørninge horn, ikke i panden, men flot placeret midt oven på dens hoved.

Løven er nok det mest brugte symbol i middelalderens billedsprog på Kristus, og enhjørningen kunne ifølge den tids opfattelse kun fanges af en jomfru, og blev da i fremstillingen symbol på Marias ubesmittelige undfangelse.

Om stenmesteren har kunnet overskue sombolikken ved jeg ikke. Eller måske er det blot en løve med hue på.